

Kansengroepen in Kaart

**Laaggeschoolden op de
Vlaamse arbeidsmarkt**

Met 'Kansengroepen in Kaart' rapporteert de VDAB zesmaandelijks over de verschillende kansengroepen.

De uiteenlopende arbeidsmarktindicatoren worden rijkelijk geïllustreerd met tabellen, grafieken en geografische kaarten.

Gezien de kernactiviteiten van de VDAB ligt de focus vooral op werkloosheidsgegevens.

Foto's: dienst communicatie

Inleiding

Onze huidige maatschappij stelt alsmaar hogere eisen aan de beroepsbevolking. De evolutie naar een diensten- en kenniseconomie, toenemende globalisering en technologische ontwikkeling vragen meer en meer hoger opgeleiden. Laaggeschoolden hebben het steeds moeilijker een job te vinden of te behouden en lopen een hoger risico op (langdurige) werkloosheid. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in Vlaanderen zowat één op twee werkzoekenden laaggeschoold is en dat hun werkloosheidsgraad drie maal hoger ligt dan die van hooggeschoolden. Zeker ongekwalificeerde jongeren lopen een sterk verhoogd risico op werkloosheid.

Maar het opleidingsniveau is niet allesbepalend. Zeker bij oudere werkzoekenden vormen werkervaring en competenties vaak een belangrijker aanwervingscriterium dan het diploma. VDAB onderzoek¹ wees al uit dat de scholingsgraad vanaf dertig jaar nagenoeg geen enkel effect meer heeft op de snelheid waarmee een werkzoekende een job vindt. Ook vroeger Paso-onderzoek² bevestigt dat voor de meeste bedrijven werkervaring het belangrijkste aanwervingscriterium vormt. Ook het kunnen werken in teamverband, zelfstandigheid, discipline, flexibiliteit, specifieke persoonskenmerken (voorkomen, fysieke gesteldheid, ...), ... staan hoog op het verlanglijstje. Een goed uitgebalanceerd competentie management en het uitreiken van ervaringsbewijzen kunnen voor laaggeschoolden in de toekomst een belangrijkere rol spelen in het verhogen van hun werkkansen (zie einde rapport).

Die kansen op een job worden overigens niet enkel gehypothekeerd door een laag opleidingsniveau of tekorten aan ervaring of specifieke competenties, maar ook door verdringingsprocessen op de arbeidsmarkt. Laaggeschoolden worden, zeker in tijden van laagconjunctuur, vaak door hoger opgeleide werknemers van de arbeidsmarkt verdrongen, en als gevolg van de toenemende flexibilisering van de arbeidsmarkt ook steeds vaker door studenten die werk met studies combineren.

De positie van laaggeschoolden op de arbeidsmarkt wordt nog verder bemoeilijkt door o.a. het arbeidersstatuut waarin de meesten onder hen zich bevinden of terecht komen (met kortere opzegtermijnen, lagere ontslagvergoedingen, loonsverschillen met bedienden voor dezelfde job, ...), de meer conjunctuurgevoelige sectoren waarin ze werken en de financiële werkloosheidsval.

Dit laatste is een van de grootste problemen op onze arbeidsmarkt, maar daar lijkt gelukkig stilaan verandering in te komen. Het financieel verschil tussen werken en niet werken was lange tijd te klein of zelfs negatief, omdat de fiscale druk zelfs op zeer lage arbeidsinkomens, ontzettend hoog is (was). Daarenboven krijgen uitkeringstrekkers vaak extra voordelen (verhoogde kinderbijslag, sociaal telefoontarief...), die wegvallen als ze werk vinden. Dit werkt uiteraard ontmoedigend om werk te zoeken, zeker voor laaggeschoolden die meestal in laag betaalde jobs terecht komen. Die situatie is de afgelopen jaren met een reeks maatregelen bijgestuurd zodat voltijds werk ondertussen 'meestal' voordeliger is dan niet werken³. Voor alleenstaanden en voor deeltijds werkenden is dat echter zeker nog niet over de ganse lijn het geval.

Met dit rapport willen we de problemen van de laaggeschoolden op de arbeidsmarkt echter niet diepgaand analyseren of een uitgebreid overzicht van oplossingen aanreiken. Wel willen we, aan de hand van verschillende tabellen, grafieken en geografische kaarten, op regelmatige basis een gedetailleerd beeld schetsen van deze specifieke kansengroep op de Vlaamse arbeidsmarkt.

De werkloosheidscijfers in dit rapport geven de situatie weer op **eind september 2009**.

Definitie laaggeschoold

Een werkzoekende wordt door de VDAB als laaggeschoold beschouwd als hij geen diploma of getuigschrift van secundair onderwijs behaalde. Ook werkzoekenden uit de leertijd (Syntra)⁴ en het deeltijds beroepssecundair onderwijs worden als laaggeschoold beschouwd.

¹ VDAB Onderzoekt nr. 1 (2008): 'Hoe jonger, hoe sneller aan het werk' (<http://vdab.be/trends/onderzoekt>)

² 'Wordt de bandwerker winkeljuffrouw? (2004)'. Het PASO-project werd afgesloten in 2004 (<http://www.econ.kuleuven.ac.be/projects/paso>).

³ 'CSB bericht: Bestaan er nog financiële vallen in de werkloosheid en in de bijstand in België? (2008)', Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck. Er moet een behoorlijk financieel verschil zijn tussen werken en niet werken, want de onderzoekers kunnen in hun cijfers geen rekening houden met de kosten van het gaan werken (verplaatsing, kledij, wagen), met de kinderopvang die dan duurder wordt, met het verlies van het sociaal telefoon-, gas- en elektriciteitstarief, met aanvullende uitkeringen van het OCMW, of met de hogere huur van een sociale woning.

⁴ Leertijd ('het leercontract') is een opleidingsvorm waarbij jongeren vier dagen beroepsgerichte praktijkopleiding bij een ondernemer-opleider combineren met één dag opleiding bij SYNTRA. Jongeren vanaf 15 jaar leren op deze manier effectief al werkend een beroep en maken, in tegenstelling tot vele andere laaggeschoolde schoolverlaters, op een vlotte manier de overstap naar de arbeidsmarkt. Tot nu toe krijgen de leerlingen een "getuigschrift leertijd". Mits aan een aantal voorwaarden wordt voldaan is het vanaf het cursusjaar 2009-2010 mogelijk om in de leertijd een getuigschrift tweede graad secundair onderwijs, een studiegetuigschrift tweede leerjaar derde graad secundair onderwijs en een diploma secundair onderwijs te behalen. M.a.w. een deel van de leerlingen zal middengeschoold de schoolbanken (kunnen) verlaten.

Bevolking op arbeidsleeftijd en werkenden

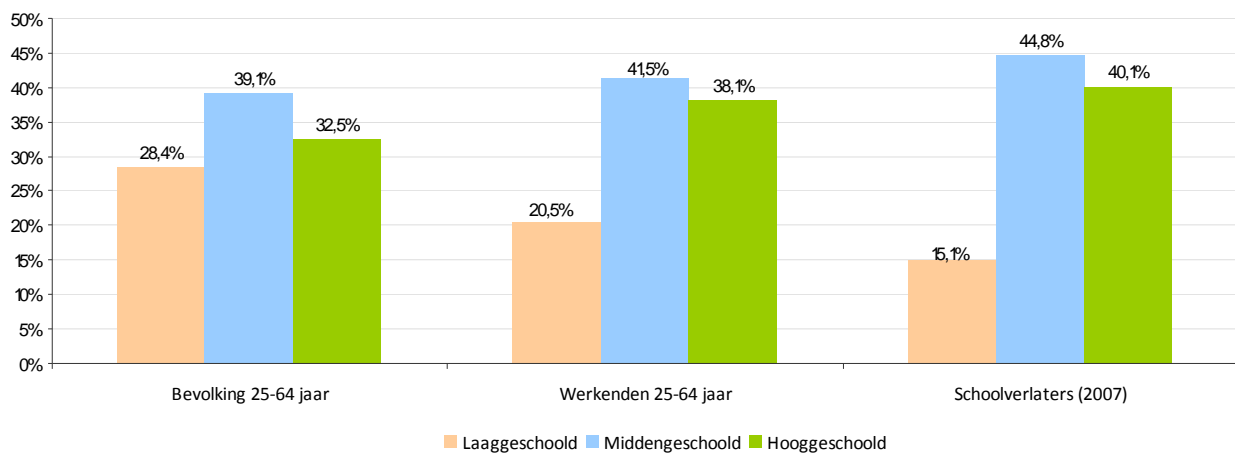
In 2008 bleek, op basis van de jaarlijkse Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK), 28,4% van de totale bevolking tussen 25 en 64 jaar laaggeschoold. De werkende bevolking tussen 25 en 64 jaar telt met 20,5% duidelijk minder laaggeschoolden. Ongeveer 4 van de 10 werkenden in die leeftijdsvoorke behaalde een diploma secundair onderwijs en nog eens 4 op de 10 zijn hooggeschoold. Bij de schoolverlaters ligt het opleidingsniveau hoger. Van de schoolverlaters uit 2007 was 15,1% laaggeschoold⁵.

Bevolking op arbeidsleeftijd en werkenden (25-64 jaar) naar opleidingsniveau en geslacht (Vlaams Gewest, 2008)

(nx1000)	Totale bevolking 25-64 jaar				Werkende bevolking 25-64 jaar			
	Mannen	Vrouwen	Totaal	%	Mannen	Vrouwen	Totaal	%
Laaggeschoold	481	472	953	28,4%	310	198	508	20,5%
Middengeschoold	691	619	1311	39,1%	586	443	1029	41,5%
Hooggeschoold	522	567	1090	32,5%	467	477	945	38,1%
Totaal	1694	1659	3353	100,0%	1363	1118	2482	100,0%

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek - EAK (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Bevolking 25-64 jaar, werkenden 25-64 jaar en schoolverlaters volgens opleidingsniveau
Vlaams gewest 2008

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek - EAK (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE) + VDAB

Vlaanderen staat in internationaal perspectief relatief sterk wat het initieel onderwijs betreft. Maar daarna houdt de opleiding voor te veel Vlamingen helemaal op. Zo nam in 2008 slechts 7,6% van de Vlamingen deel aan permanente vorming, en lopen ook de opleidingsinvesteringen van bedrijven terug. Vooral in kleine ondernemingen wordt relatief minder geïnvesteerd in opleidingen voor werknemers.⁶ Bovendien blijkt uit de Enquête Volwasseneneducatie van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie dat laaggeschoolden het minst participeren aan diverse soorten opleidings- en vormingsactiviteiten.

Werkzaamheidsgraad volgens opleidingsniveau

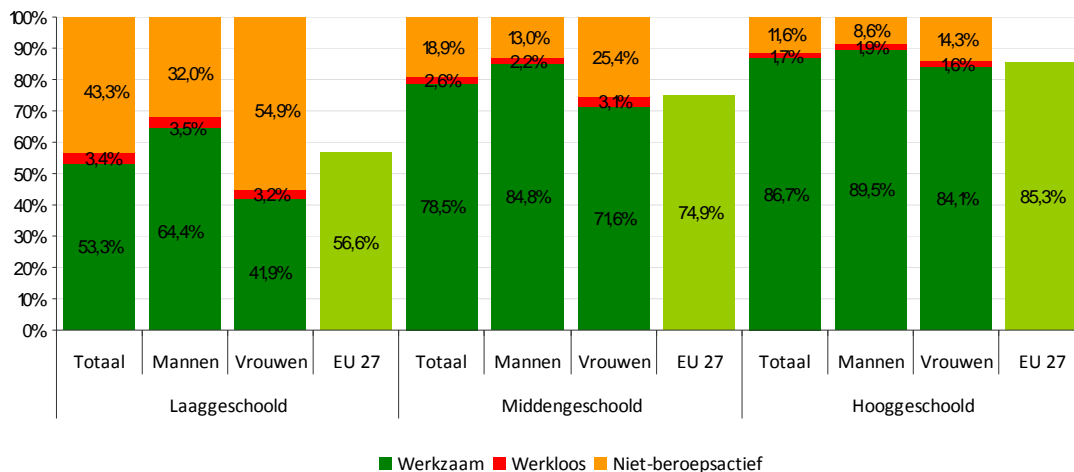
De werkzaamheid stijgt lineair met het opleidingsniveau. Bij de laaggeschoolde bevolking tussen 25 en 64 jaar is iets meer dan de helft (53,3%) werkzaam, nog minder dan het reeds lage Europese gemiddelde (56,6%). De Vlaamse midden- en hooggeschoolden daarentegen zijn vaker aan het werk dan gemiddeld in de EU-27 (respectievelijk 78,5% en 86,7%).

Het verschil in werkzaamheid tussen mannen en vrouwen is bij de laaggeschoolde bevolkingsgroep ook duidelijk het grootst (meer dan 20 ppt.) en neemt verder af naarmate het opleidingsniveau stijgt. De hooggeschoolde vrouwen zijn bijna even werkzaam als de mannen.

⁵ Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen – 24ste studie 2007-2008 (VDAB)

⁶ Beleidsnota werk 2009-2014 - Een nieuwe arbeidsmarktvisie voor Vlaanderen, pg. 14

Socio-economische positie van de bevolking 25-64 jaar volgens opleidingsniveau en geslacht
Vlaams gewest en EU27 - 2008

Bron: FOD Economie - ADSEI - EAK (bewerking Departement WSE/Steunpunt WSE)

De ongunstige situatie van de laaggeschoolde vrouwen in Vlaanderen wordt genuanceerd wanneer we het aandeel niet-beroepsactieven bekijken. Het totaal aantal laaggeschoolde niet-beroepsactieven ligt met 43,3% sowieso bijzonder hoog en een stuk boven het aantal midden- en hooggeschoolde niet-beroepsactieven (18,9% resp. 11,6%). Maar zeker bij vrouwen is het verschil bijzonder groot. Meer dan de helft van de Vlaamse laaggeschoolde vrouwen (54,9%) is niet-beroepsactief, tegenover 25,4% van de midden- en 14,4% van de hooggeschoolde vrouwen. Bij de mannen liggen de aandelen bijna telkens de helft lager.

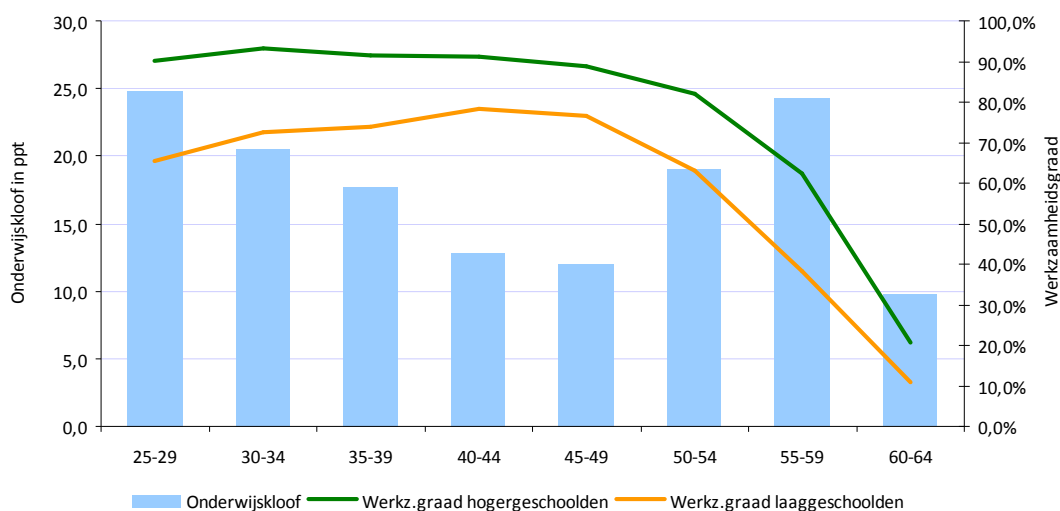
De kosten van betaalde arbeid wegen bij laaggeschoolde vrouwen vaak niet op tegen de baten omdat ze meestal minder verdienen, minder interessant werk hebben of slechtere arbeidsvoorwaarden. Dit wordt nog versterkt als er jonge kinderen zijn (kosten kinderopvang).

Onderwijskloof

De ongelijkheid tussen personen met en zonder diploma hoger secundair onderwijs kan worden weergegeven in de onderwijskloof, dat wil zeggen het verschil tussen de werkzaamheidsgraad van laaggeschoolden en hoger geschoolden⁷, uitgedrukt in procentpunten.

Voorals in de jongere en oudere leeftijdsgroepen bestaat een groot verschil in werkzaamheid naargelang het opleidingsniveau. Bij de 25- tot 29-jarigen loopt de onderwijskloof op tot bijna 25 procentpunten. Deze kloof daalt systematisch tot de leeftijd van 50 jaar, om daarna opnieuw fors toe te nemen.

Onderwijskloof in de werkzaamheid (25-64 jaar) volgens leeftijd – Vlaams Gewest (2008)

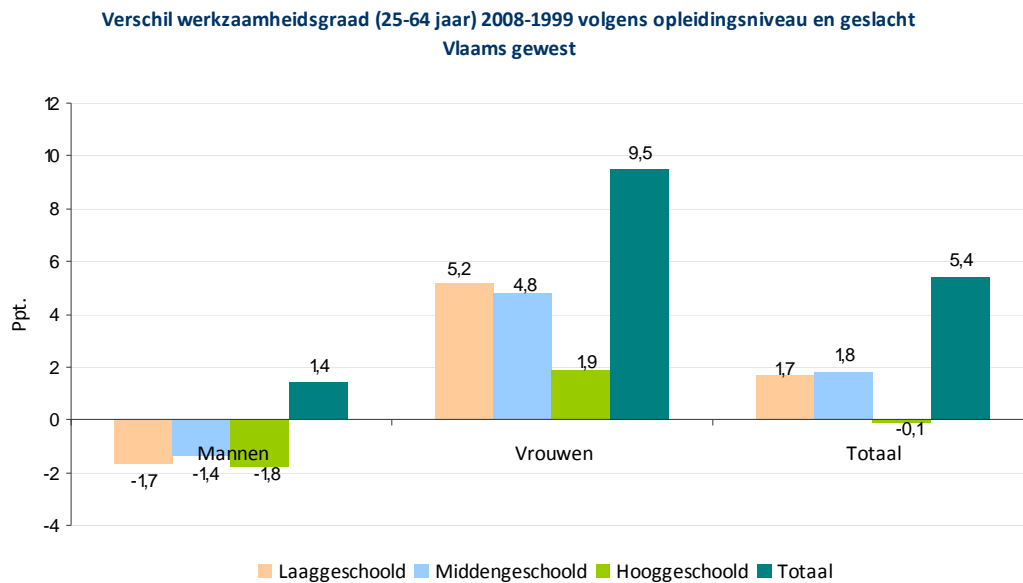

Bron: FOD Economie - ADSEI - EAK (bewerking Departement WSE/Steunpunt WSE)

⁷ midden- en hooggeschoolden

Evolutie

De werkzaamheid van de Vlaamse bevolking is over de verschillende opleidingsniveaus nauwelijks veranderd het laatste decennium (1999-2008). Bij de hooggeschoolden stagneerde de werkzaamheidsgraad, bij de laag- en middengeschoolde bevolking is er een lichte toename in arbeidsdeelname⁸.

Opvallend is dat de totale werkzaamheid wel duidelijk is toegenomen (+ 5,4 ppt.). Dit komt omdat het gemiddelde opleidingsniveau van de totale bevolking op actieve leeftijd sterk is gestegen. Een decennium geleden (1999) was nog 42,3% van de 25 tot 64-jarigen laaggeschoold, in 2008 is dit aandeel gedaald tot 28,4%.

De stijging van de totale werkzaamheidsgraad komt wel grotendeels op rekening van de vrouwen (+9,5 ppt.) waarvan het opleidingsniveau het afgelopen decennium sneller is gestegen dan dat van de mannen.

Over de verschillende opleidingsniveaus bekeken stijgt de werkzaamheid zelfs uitsluitend bij de vrouwen (met 1,9 tot 5,2 ppt.), bij de mannen is er een daling (van 1,4 tot 1,8 ppt.). De feminisering van de arbeidsmarkt zet zich steeds verder door. Elke nieuwe generatie vrouwen participeert actiever aan het beroepsleven dan de voorgaande, een trend die in de jaren zeventig al op gang kwam. Dit geldt in het bijzonder ook voor laaggeschoolde vrouwen waarvan de werkzaamheidsgraad het scherpst is gestegen. Onder meer door het succes van de dienstencheques hebben laaggeschoolde vrouwen zo hun achterstand op mannen iets kunnen inlopen, maar het verschil blijft nog steeds aanzienlijk (zie vorige pagina).

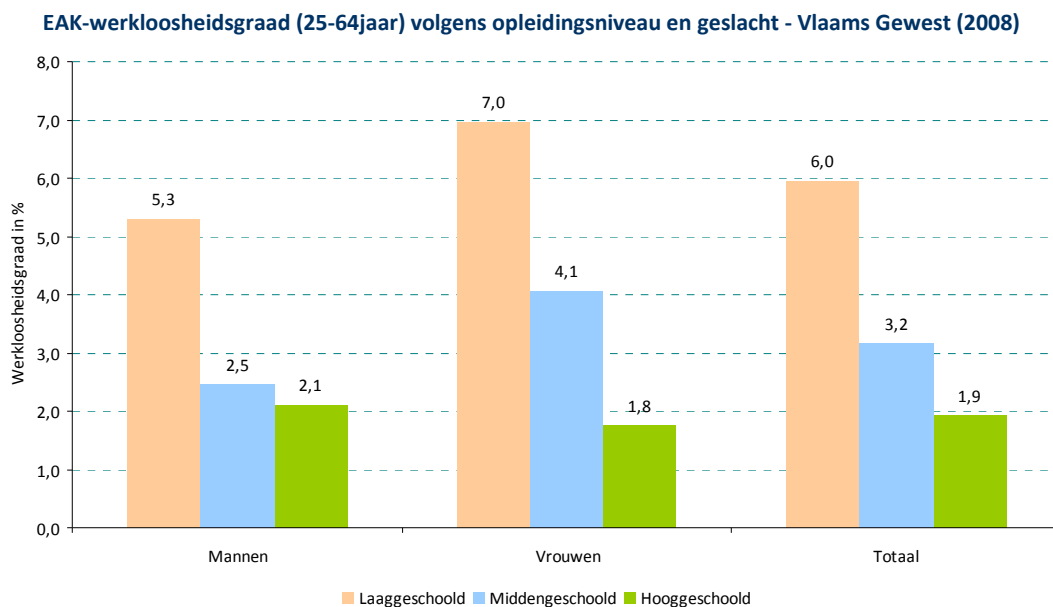
⁸ Werkzaamheidsgraad (1999-2008) bij laaggeschoolden van 51,6% naar 53,3%, bij middengeschoolden van 76,7% naar 78,5% en bij hooggeschoolden van 86,8% naar 86,7%

Laaggeschoolden in de werkloosheid

EAK-Werkloosheidsgraad⁹

Ook de werkloosheidsgraad toont de achterstand van laaggeschoolden op de arbeidsmarkt. Laaggeschoolden (6,0%) vinden we veel vaker terug in de werkloosheid dan midden- (3,2%) en hooggeschoolden (1,9%). De werkloosheidsgraad van laaggeschoolden ligt ruim drie maal hoger dan die van hooggeschoolden.

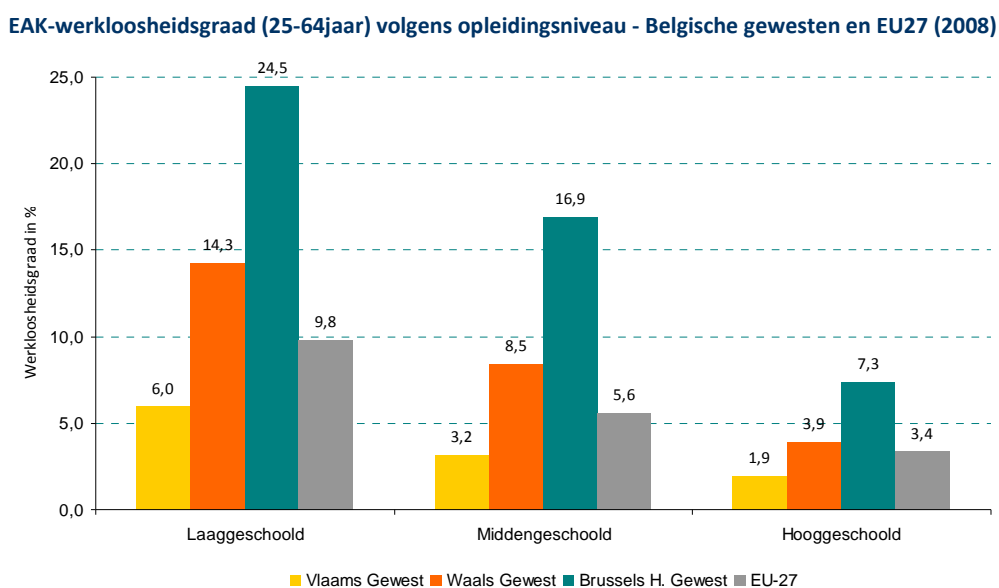
Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe kleiner de seksekloof in de werkloosheid. Er is weinig verschil tussen de werkloosheidsgraad van Vlaamse hooggeschoolde vrouwen (2,1%) en mannen (1,8%), terwijl de kloof tussen laaggeschoolde mannen (5,3%) en vrouwen (7,0%) een stuk groter is.

Bron: FOD Economie – ADSEI – EAK (bewerking Departement WSE/Steunpunt WSE)

In de EU-27 liggen de werkloosheidsgraden van laaggeschoolden (9,8%), middengespoolden (5,6%) en hooggeschoolden (3,4%) telkens een stuk boven die van Vlaanderen. Bij de laaggeschoolden is het verschil wel relatief het kleinst.

De werkloosheidsgraad toont ook zeer duidelijk regionale verschillen. In Wallonië ligt de werkloosheidsgraad per opleidingsniveau telkens twee tot drie maal hoger dan in Vlaanderen, in Brussel zelfs vier maal zo hoog. In Brussel is de werkloosheid bij laaggeschoolden dramatisch hoog (24,5%).

Bron: FOD Economie – ADSEI – EAK (bewerking Departement WSE/Steunpunt WSE)

⁹ Werkloosheidsgraad berekend op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK), jaarlijks uitgevoerd in opdracht van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB). De EAK-werkloosheidsgraden liggen een stuk beneden de administratieve werkloosheidsgraden die de VDAB berekent.

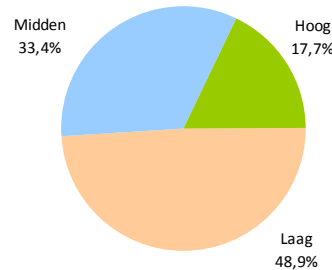
Kenmerken laaggeschoolde versus hoger geschoolde niet-werkende werkzoekenden

Vlaanderen telde eind september 2009 214.126 niet-werkende werkzoekenden (NWWZ). **Ongeveer de helft (48,9% of 104.761 NWWZ)** onder hen is laaggeschoold! Het scherpe contrast met de werkende bevolking (20% laaggeschoolden) is zeer opvallend, laaggeschoolden hebben het veel moeilijker om aan het werk te geraken.

De jaarlijkse instroom van de (hoger geschoolde) schoolverlaters zorgt wel voor scherpe seizoensschommelingen in dit aandeel. Het fluctueert de laatste jaren tussen 47% en 54% en bereikt telkens een laagtepunt in de maanden juli t/m september (instroom schoolverlaters).

NWWZ naar studieniveau - september 2009

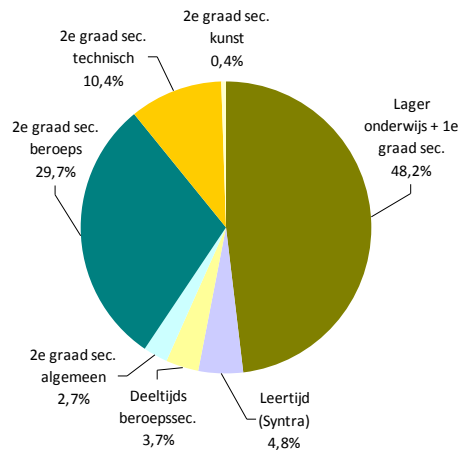
Studieniveau	Aantal	Aandeel
Laaggeschoold	104.761	48,9%
Middengeschoold	71.480	33,4%
Hooggeschoold	37.885	17,7%
Totaal	214.126	100%

Onder de laaggeschoolden haalt ongeveer de helft (48,2%) maximaal een getuigschrift 1ste graad secundair onderwijs. Iets meer dan 4 op tien haalde het getuigschrift van 2de graad secundair onderwijs waaronder een heel groot deel in het beroepsonderwijs (29,7% van het totaal).

Laaggeschoolde NWWZ - september 2009

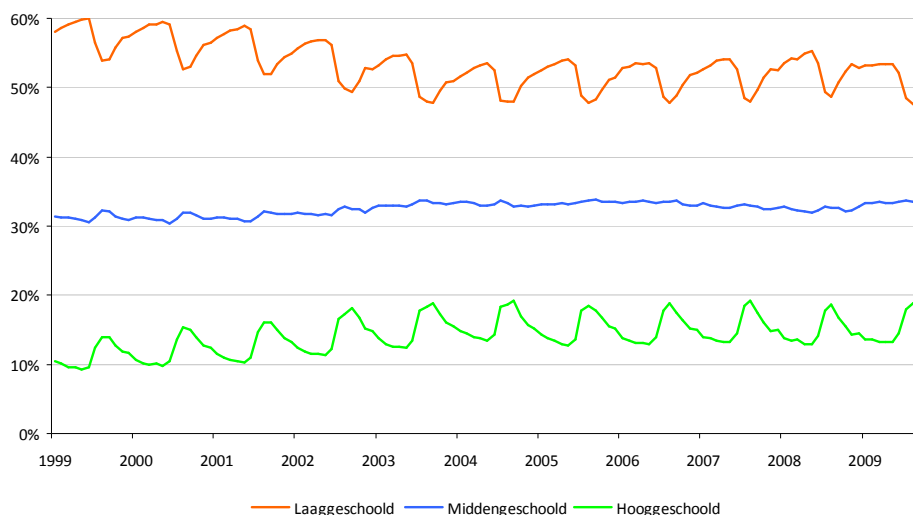
Studieniveau	Aantal	Aandeel
Lager onderwijs + 1e graad sec.	50.451	48,2%
Leertijd (Syntra)	5.051	4,8%
Deeltijds beroepssec.	3.911	3,7%
2e graad sec. algemeen	2.869	2,7%
2e graad sec. beroeps	31.096	29,7%
2e graad sec. technisch	10.928	10,4%
2e graad sec. kunst	455	0,4%
Totaal	104.761	100%

Evolutie laaggeschoolden versus hoger geschoolden in de werkloosheid

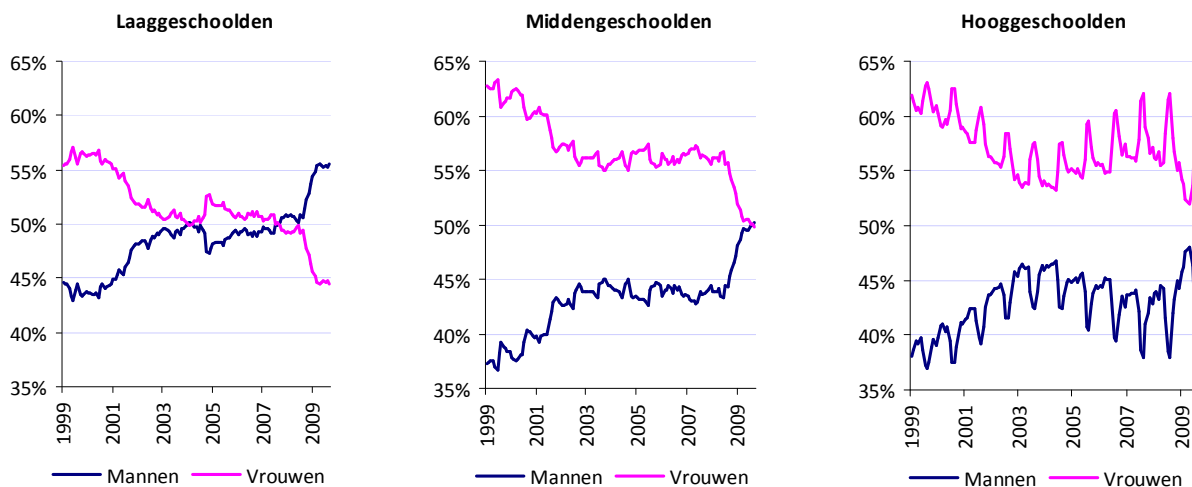
Het aandeel van de laaggeschoolden in de werkloosheid is vorig decennium sterk gedaald. Vanaf 2003 is dit aandeel min of meer gestabiliseerd. De jaarlijkse instroom van de schoolverlaters zorgt wel voor scherpe seizoensschommelingen. Bij de hooggeschoolden heeft zich een omgekeerde evolutie voorgedaan. De evolutie van de aandelen weerspiegelt de algemene evolutie van toenemende scholarisatie van de bevolking.

Evolutie aandeel NWWZ naar studieniveau – Vlaanderen 1999-2009

Interessant is de evolutie van de aandelen per geslacht en opleidingsniveau te bekijken. Bij de laaggeschoolden ligt het aandeel van de mannen sinds september 2007 voor het eerst boven dat van de vrouwen en is er sinds het begin van de crisis sterk bovenuit gestegen. De middengeschoolden tellen pas sinds september 2009 (iets) meer mannelijke dan vrouwelijke werkzoekenden. Bij de hooggeschoolde werkzoekenden zijn er nog steeds duidelijk meer vrouwen dan mannen.

Evolutie van de aandelen van mannen en vrouwen in de werkloosheid volgens opleidingsniveau

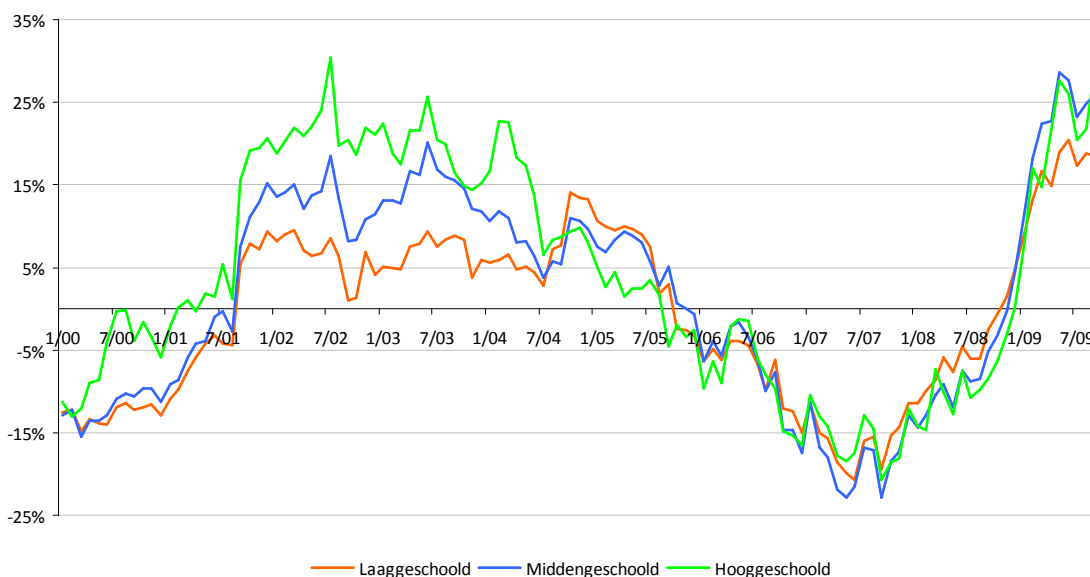

De werkloosheid wordt logischerwijs sterk beïnvloed door de conjunctuur (weliswaar met enige vertraging). Zowel het aantal laaggeschoolde als hoger geschoolde NWWZ stijgt bij laagconjunctuur (2001-2005 en vanaf eind 2008) en daalt bij hoogconjunctuur (2006-2008).

Het valt op dat tijdens de laatste twee recessies de procentuele toename van het aantal laaggeschoolde NWWZ beperkter is dan bij hoger geschoolden. Maar in absolute aantallen steeg de werkloosheid het sterkst bij de laaggeschoolden. Door de permanent hoge stock aan laaggeschoolde NWWZ (sinds 2003 gestabiliseerd op ongeveer de helft van alle NWWZ) valt de relatieve toename echter beperkter uit dan bij de hoger geschoolden. Omgekeerd heeft de sterke toename van het aantal werkzoekende schoolverlaters (met relatief veel hoger geschoolden) een grotere impact op de kleinere groep van werkloze midden- en hooggeschoolden.

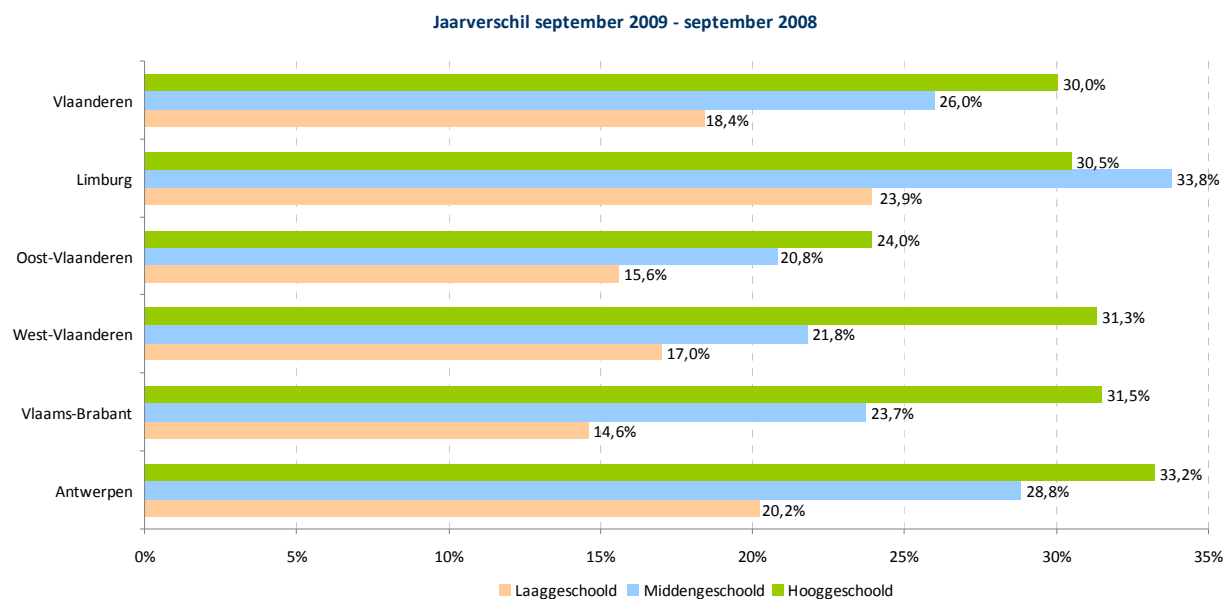
In de huidige recessie valt op dat de procentuele stijging bij de laaggeschoolden een stuk hoger ligt dan tijdens de vorige recessie en ook dichterbij die van de hoger geschoolden. De laaggeschoolden worden deze keer dus extra hard getroffen. Een teken aan de wand is de hoge werkloosheid bij schoolverlaters die bij recessies meestal de eerste slachtoffers zijn. Uit de laatste studie schoolverlaters¹⁰ bleken onder invloed van de crisis beduidend meer laaggeschoolde schoolverlaters in de werkloosheid te blijven hangen i.v.m. midden- en hooggeschoolde schoolverlaters.

Jaarverschillen januari 2000 – september 2009

¹⁰ Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen, juni 2007 - juni 2008 (VDAB 2009)

Regionale verschillen in evolutie

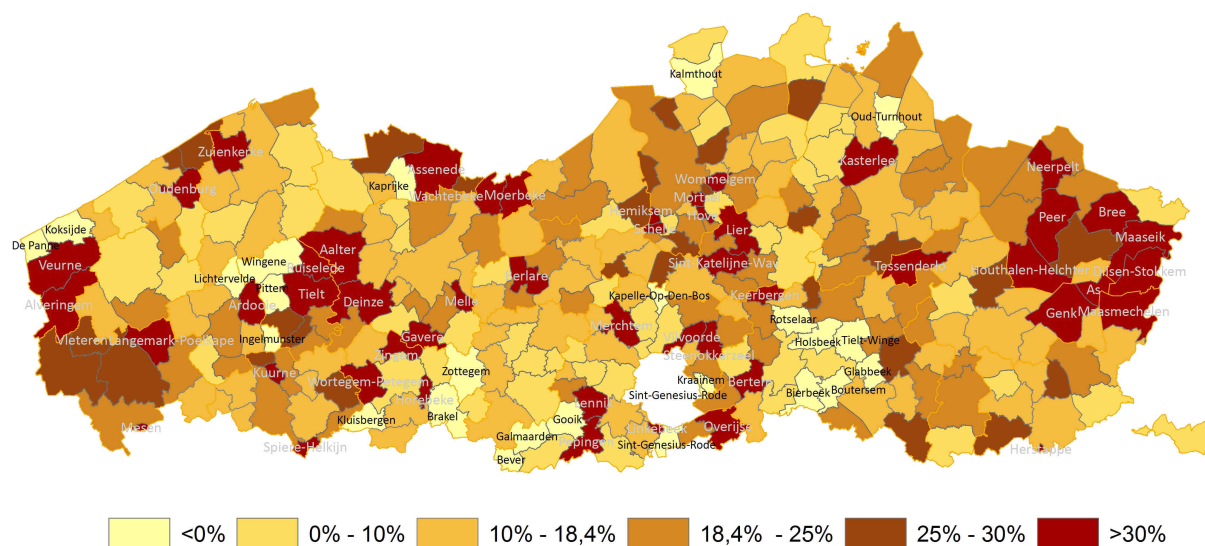

Het aantal laaggeschoolde werkzoekenden is in Vlaanderen relatief minder scherp toegenomen (+18,4%) dan het aantal midden- (+26%) en hooggeschoolde (+30%) NWWZ. In absolute aantallen steeg het aantal laaggeschoolde NWWZ het sterkst (+ 16.305 t.o.v. + 14.738 en + 8.753 bij de midden- en hooggeschoolden).

In Limburg is het aantal laaggeschoolde werkzoekenden het sterkst toegenomen t.o.v. het jaar voordien, in Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen het minst. In die laatste provincie bleef de stijging bij de midden- en hooggeschoolden ook relatief beperkt.

De evolutie per gemeente loopt sterk uiteen¹¹. In 8 gemeenten was er een stagnatie van het aantal laaggeschoolde werkzoekenden, in 16 gemeenten zelfs een daling. Maar in de meeste gemeenten steeg de laaggeschoolde werkloosheid, in verschillende Limburgse gemeenten zelfs erg scherp (> 30%).

Jaarverschil aantal laaggeschoolden per gemeente - september 2009 – september 2008

¹¹ Opgelet: in gemeenten met weinig laaggeschoolde NWWZ leiden kleine verschillen in aantal tot relatief grotere stijgingen/dalingen dan in gemeenten met veel laaggeschoolde NWWZ.

Indeling naar geslacht

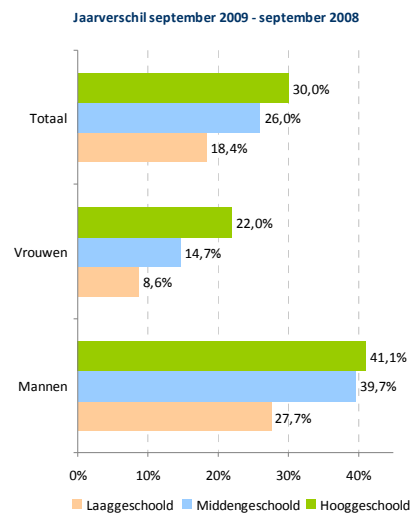
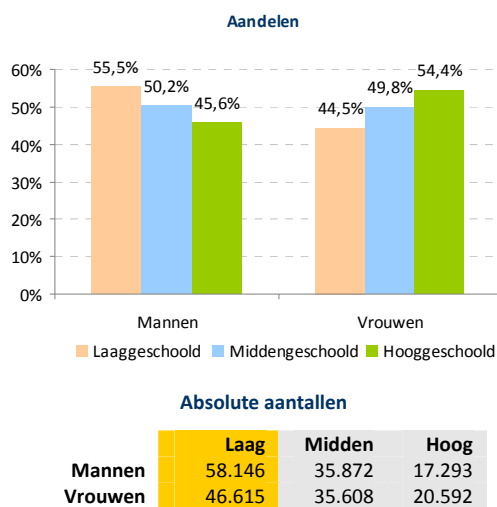
Het aandeel van de mannen ligt bij de werkzoekende laaggeschoolden duidelijk hoger dan bij de midden- en hooggeschoolden. Bij de middengeschoolde werkzoekenden zijn er ongeveer evenveel mannen als vrouwen, bij de hooggeschoolde duidelijk meer vrouwen (zie ook evolutie laaggeschoolden, pg. 9).

Vanaf eind 2007 waren er voor het eerst meer mannelijke dan vrouwelijke laaggeschoolden, maar sinds de crisis zijn de verschillen erg groot geworden. In september 2009 was 55,5% van de laaggeschoolde werkzoekenden van het mannelijk geslacht. Bovendien maken mannen een steeds groter deel uit van de laaggeschoolde schoolverlaters, wat het verschil naar de toekomst toe nog zal doen toenemen.

De crisis treft mannelijke laaggeschoolden meer dan drie keer zo hard (+27,7%) als vrouwelijke laaggeschoolden (+8,6%) die veelal in minder conjunctuurgevoelige sectoren werken. Het succes van de dienstencheques heeft dit verschil nog verder vergroot. Bij de mannen heeft de economische terugval op alle studieniveaus voor een zeer sterke werkloosheidstoename gezorgd.

Een reden tot bezorgdheid is dat laaggeschoolde mannen, die in het algemeen moeilijker hun weg naar laaggeschoolde banen in de dienstensector vinden, door de verdere de-industrialisatie ook in de toekomst meer getroffen zullen worden.

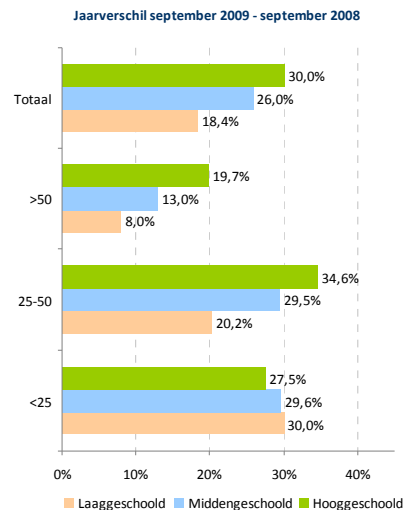
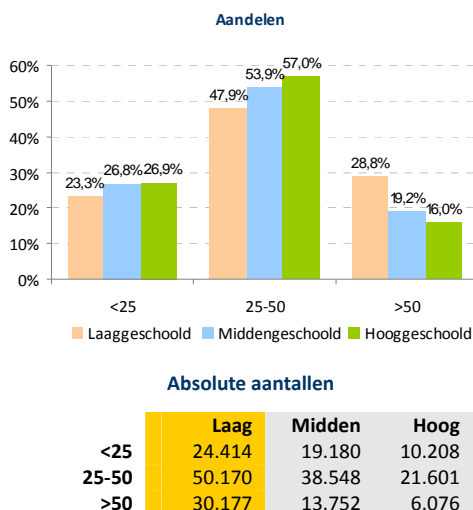
Dat het aantal midden- en hooggeschoolde NWWZ nog sterker is gestegen, hangt nauw samen met de sterke toename van het aantal (relatief hoger geschoolde) werkzoekende schoolverlaters (zie vorige pagina).

Indeling naar leeftijd

Door het algemeen lagere opleidingsniveau van de oudere (werkende) bevolking zijn er ook bij de werkzoekenden relatief veel laaggeschoolde 50+ers (28,8%). Zij worden, net als de laaggeschoolde werkzoekenden in de middengroep (25-50 jaar), relatief minder sterk door de crisis getroffen. Het succes van het dienstenchequesysteem, dat vooral veel laaggeschoolde vrouwen aan het werk houdt, speelt ook hier een belangrijke rol.

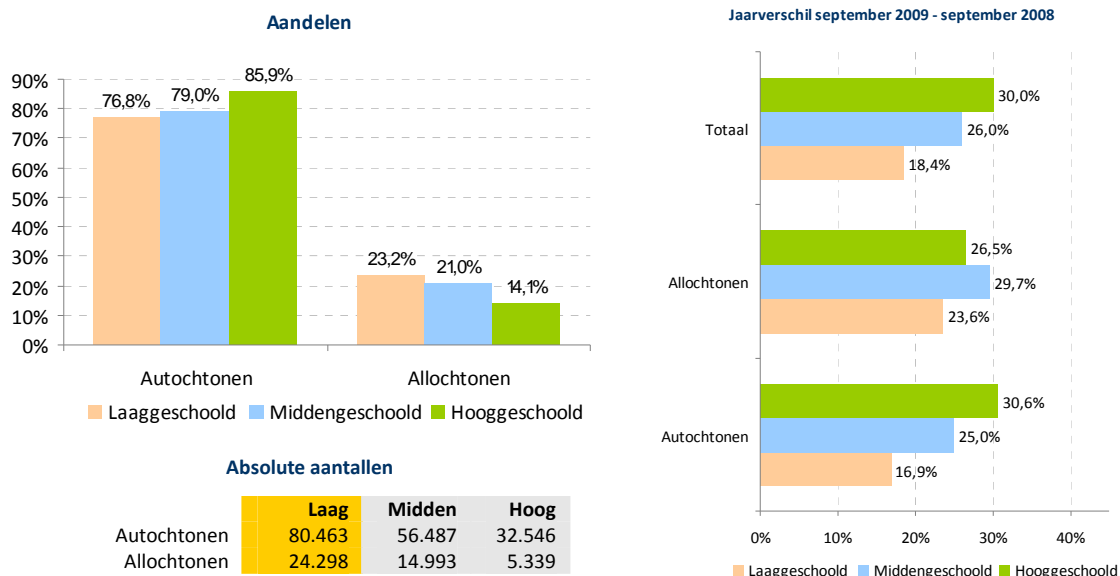
Zoals gezegd worden de laaggeschoolde schoolverlaters relatief sterker door de crisis getroffen. Enkel bij de <25-jarige NWWZ kennen de laaggeschoolden een sterkere werkloosheidsstijging dan de midden- en hooggeschoolden.

Indeling naar origine

Allochtonen¹² zijn relatief lager opgeleid dan autochtonen en dat blijkt ook uit de werkloosheidscijfers: bij de laaggeschoolde NWWZ is 23,2% van allochtone afkomst, bij de hooggeschoolde NWWZ slechts 14,1%.¹³

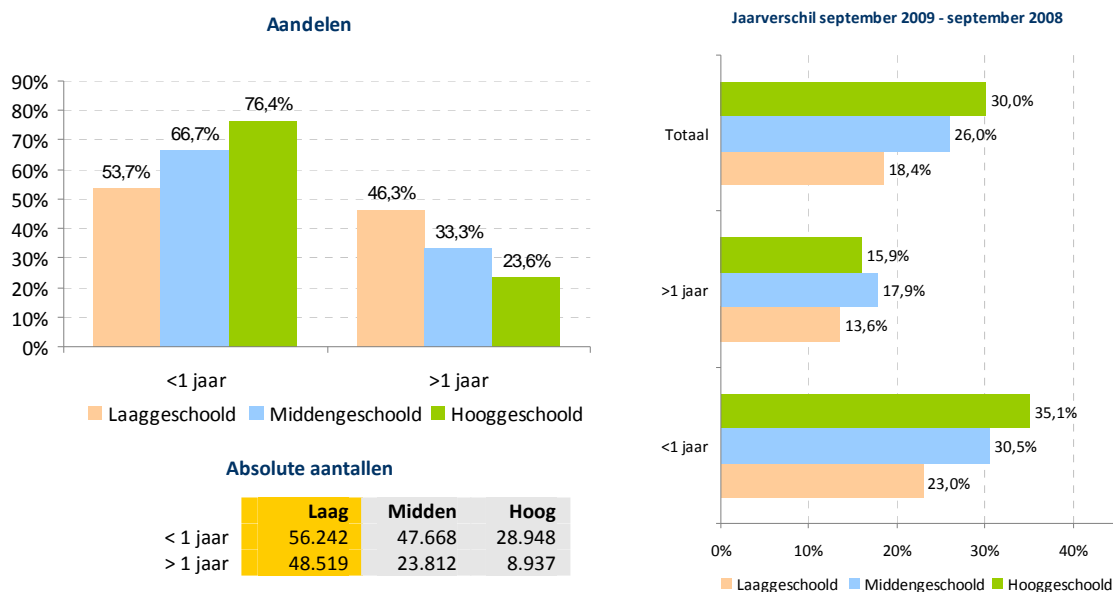
De crisis heeft de werkloosheid bij de laaggeschoolde allochtonen (+23,6%) sterker doen stijgen dan bij de laaggeschoolde autochtonen (+16,9%). Allochtonen zijn vaker tewerkgesteld in conjunctuurgevoelige sectoren (industrie) en zitten veel meer in uitzendwerk en tijdelijke jobs (die als eerste sneuvelen). De werkloosheid bij de hooggeschoolde allochtonen is iets minder scherp gestegen, maar dat komt vooral door de beperktere instroom van hooggeschoolde allochtone schoolverlaters.

Indeling naar werkloosheidsduur

Laaggeschoolden lopen een hoger risico om in de langdurige werkloosheid terecht te komen. Bij de laaggeschoolde NWWZ is 46,3% langdurig werkloos, bij de midden- en hooggeschoolde NWWZ ligt dit een stuk lager (respectievelijk 33,3% en 23,6%).

De langdurige werkloosheid is minder scherp gestegen dan de kortdurige. De crisis heeft heel wat werknemers in de werkloosheid geduwd (nieuwe werkzoekenden) wat in eerste instantie uiteraard tot een stijging van de kortdurige werkloosheid heeft geleid. Maar waarschijnlijk zal een aanzienlijk deel van hen in de loop van 2010 nog steeds zonder job zitten en in de langdurige werkloosheid terecht komen.

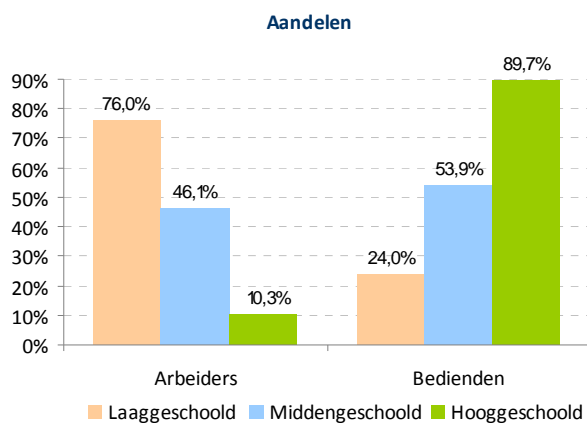
¹² Werkzoekenden die een huidige óf vorige nationaliteit hebben van buiten de Europese Economische Ruimte.

¹³ Zie 'Kansengroepen in kaart. Allochtonen op de Vlaamse arbeidsmarkt' voor uitgebreide cijfergegevens over de allochtone werkzoekenden.

Indeling naar beroepsaspiratie

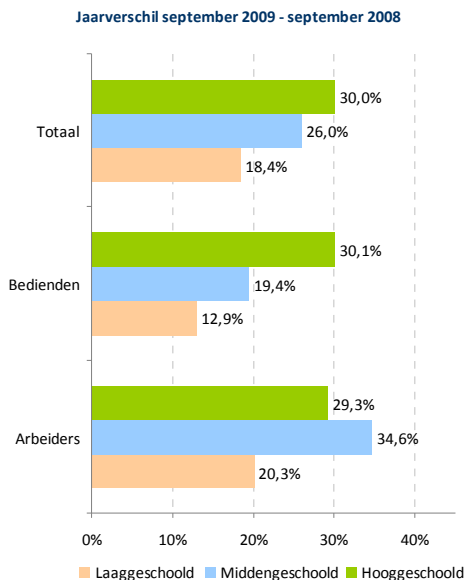
Logischerwijs aspireren laaggeschoolde werkzoekenden vooral arbeidersberoepen (76%), terwijl dit bij de hooggeschoolde NWWZ omgekeerd is.

Werknemers in arbeidersberoepen hebben duidelijk sterker onder de crisis te leiden. Deze categorie telt veel laaggeschoolde mannen die in conjunctuurgevoelige sectoren werken. Veel arbeiders zijn ook in het systeem van tijdelijke werkloosheid terecht gekomen, maar worden stilaan door de aanhoudende crisis toch ontslagen. Bedrijven maken volgens de vakbonden ook gebruik van de crisis om herstructureringen door te voeren waarbij veel arbeidersbanen sneuvelen.

Absolute aantallen

	Laag	Midden	Hoog
Arbeiders	79.651	32.920	3.896
Bedienden	25.110	38.560	33.989

Verschillen tussen arbeiders en bedienden

België is nog een van de weinige Europese landen die het historische onderscheid tussen hoofd- en handenarbeid handhaaft, zowat een eeuw geleden ingevoerd bij de eerste sociale wetgeving. Dit onderscheid is ondertussen al lang achterhaald en zelfs ronduit discriminerend. Arbeiders verrichten net als bedienden denkwerk en verdienen op dezelfde manier behandeld te worden.

De discussie over het verschillende sociale statuut en een mogelijke eenmaking wordt, aangemaand door academici, rechtbanken en beleidsmakers, al jaren gevoerd binnen het sociaal overleg tussen werkgevers en vakbonden maar verloopt zeer traag en loopt steeds opnieuw vast. Een vergelijk is nu hopelijk in zicht.

Het arbeidersstatuut discrimineert vooral door de veel kortere opzegtermijnen en lagere ontslagvergoedingen waardoor arbeiders sneller ontslagen kunnen worden.

Uit het jaarlijkse salarisonderzoek van SD Worx blijkt ook het loonverschil tussen arbeiders en bedienden aanzienlijk. Gemeten over een loopbaan van dertig jaar kennen bedienden een gemiddelde loonstijging van 72 procent tegenover nauwelijks 6 procent voor arbeiders met een vergelijkbare functie. Een mogelijke verklaring voor dat grote verschil is dat bedrijven aan bedienden sneller en vaker anciënniteitstoelagen toekennen. Ook wordt hun loon vergeleken met en aangepast aan de lonen van bedienden in hogere functies. Daarnaast hebben bedienden vaak ook indirecte voordelen zoals een groepsverzekering, maaltijdcheques, pensioenpremies of bedrijfswagens.

Ten slotte worden arbeiders ook systematisch benadeeld in vormingsmogelijkheden en in promotiekansen.

Allemaal elementen die het tekort aan geschoolde arbeidskrachten mee helpen voeden en de positie van laaggeschoolden (maar ook van vele middengespoolden) op de arbeidsmarkt er zeker niet op verbeteren.

Laaggeschoolde NWWZ per gemeente

Top 5 aantallen en aandelen

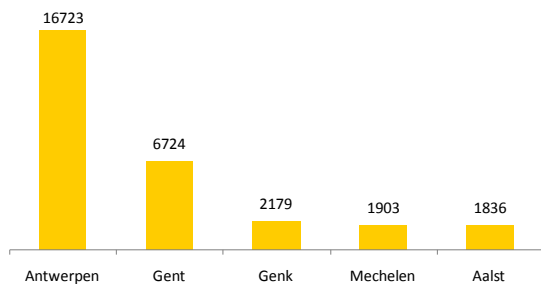
Het aandeel laaggeschoolde NWWZ verschilt sterk per gemeente en varieert ruwweg tussen 15% en bijna 65%.

Hoge concentraties laaggeschoolden in de werkloosheid bevinden zich duidelijk ten westen van de as Brussel-Antwerpen en in Zuid-West-Vlaanderen. In heel Vlaams-Brabant zijn er dan weer relatief weinig laaggeschoolde werkzoekenden.

In totaal woont meer dan 1 op 4 laaggeschoolde werkzoekenden (28%) in de steden Antwerpen, Gent, Genk, Mechelen of Aalst. De stad Antwerpen telt ruimschoots het grootste aantal (16.723) laaggeschoolde werkzoekenden, Blankenberge het grootste aandeel (64,1%).

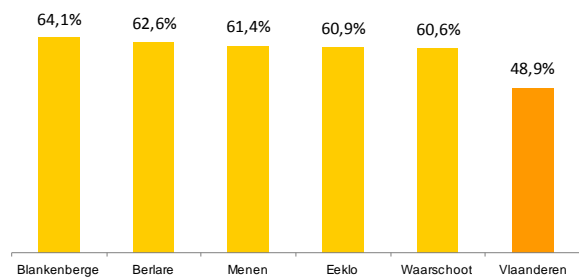
Het aantal laaggeschoolde werkzoekenden is in Vlaanderen het laatste jaar met 18,4% gestegen (t.o.v. 27,4% bij de hoger geschoolde NWWZ). Onder de vijf gemeenten met het hoogste aantal laaggeschoolde werkzoekenden is de werkloosheid bij de laaggeschoolden in Genk het laatste jaar duidelijk het sterkst toegenomen (+34,8%).

Gemeenten met hoogste aantal laaggeschoolde NWWZ – sep. 09

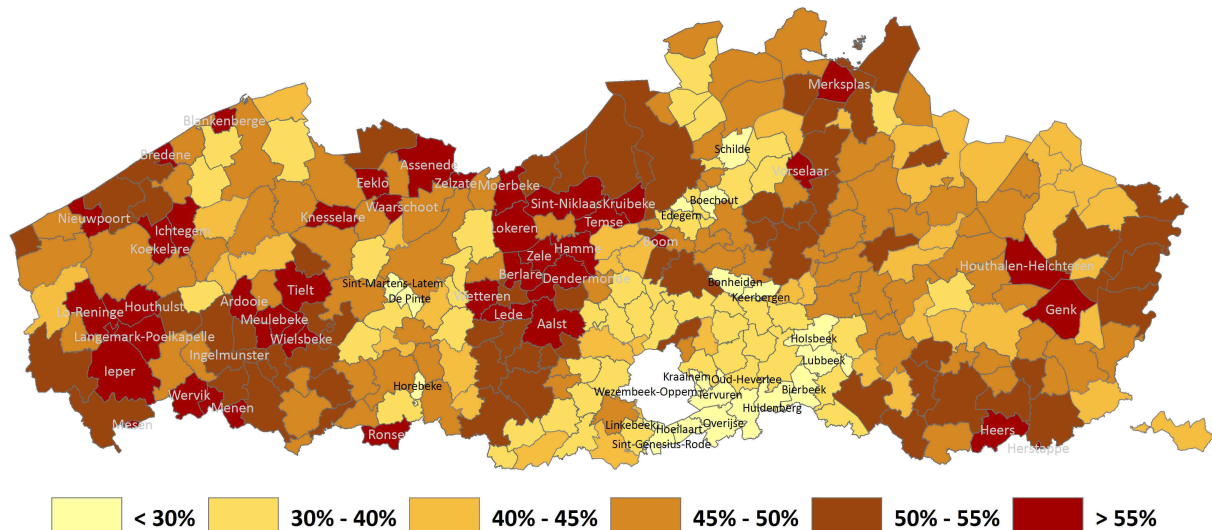

N=104.761

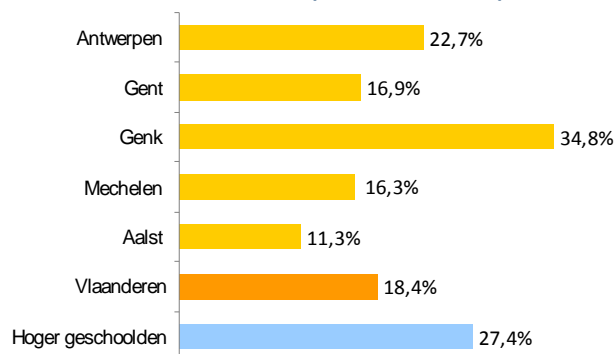
Gemeenten met hoogste aandeel laaggesch. NWWZ – sep. 09

Aandeel laaggeschoolde werkzoekenden per gemeente

Evolutie aantal laaggeschoolde werkzoekenden – september 2009 – september 2008

Laaggeschoolde langdurig werkzoekenden per gemeente

Top 5 aantallen en aandelen

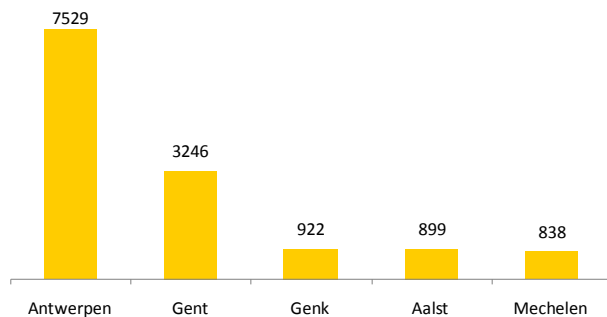
Laaggeschoolden lopen een hoger risico om langer dan 1 jaar zonder job te zitten (langdurige werkloosheid). Het aandeel laaggeschoolden bij de langdurig werkzoekenden ligt met 59,7% immers nog een stuk hoger dan het aandeel laaggeschoolden bij de volledige groep NWWZ (48,9%).

Het kleurpatroon op de geografische kaart komt sterk overeen met dat op de vorige pagina (aandeel laaggeschoolde werkzoekenden per gemeente), maar de waarden liggen veel hoger. In maar liefst 68 van de 308 Vlaamse gemeenten (22%) is minstens twee derde van de langdurig werkzoekenden laaggeschoold, in 11 gemeenten zelfs meer dan drie op vier (donkerrood op de kaart). Van die laatste gemeenten liggen er 8 in West-Vlaanderen.

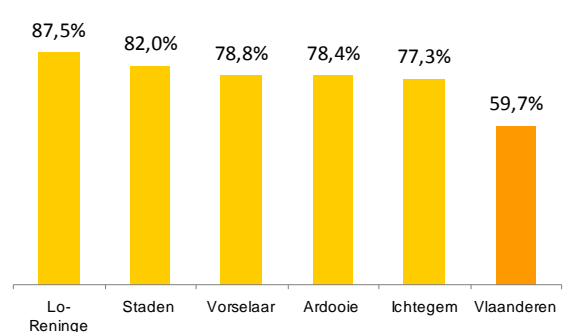
In totaal woont 28% van de laaggeschoolde langdurig werkzoekenden in de steden Antwerpen, Gent, Genk, Aalst of Mechelen. De stad Antwerpen telt ruimschoots het grootste aantal (7.529), Lo-Reninge het grootste aandeel laaggeschoolden bij de langdurig werkzoekenden (87,5%).

De crisis heeft in eerste instantie een sterke stijging van de kortdurige werkloosheid veroorzaakt (+23% bij de laaggeschoolden), het aantal langdurig werkzoekenden steeg minder scherp (+13,6% bij de laaggeschoolden).¹⁴ Onder de vijf gemeenten met het hoogste aantal laaggeschoolde langdurig werkzoekenden is de werkloosheid in die groep in Genk duidelijk het sterkst toegenomen (+25,8%).

Gemeenten met hoogste aantal laaggeschoolde langdurig werkz. september 2009

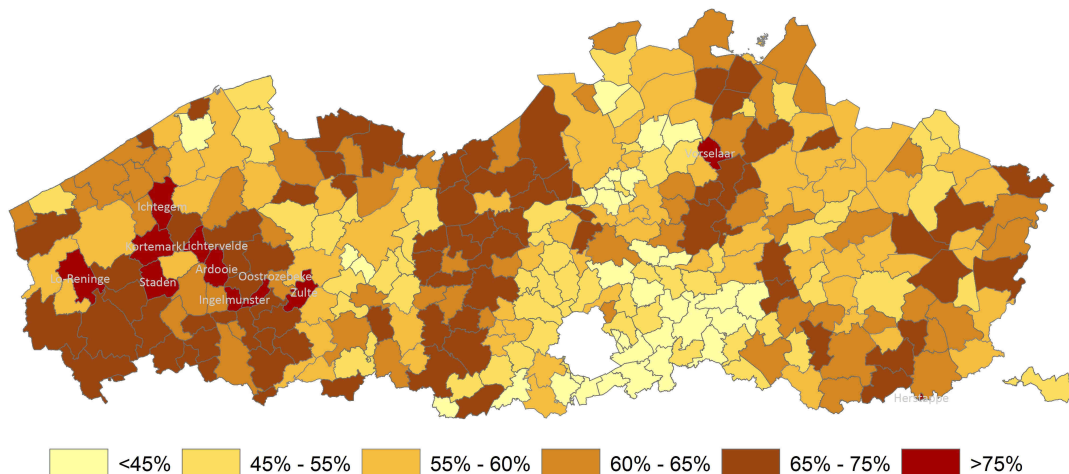

Gemeenten met hoogste aandeel laaggeschoolden bij de langdurig werkzoekenden – september 2009

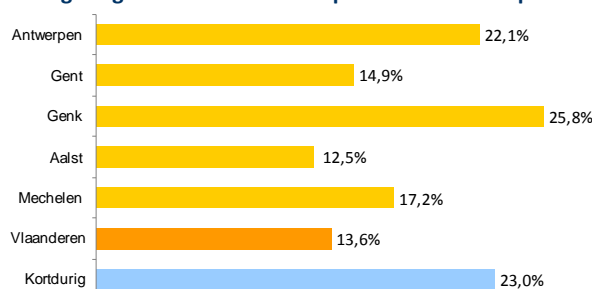

N=48.519

Aandeel laaggeschoolden bij de langdurig werkzoekenden per gemeente

Evolutie aantal laaggeschoolde langdurig werkzoekenden – september 2009 – september 2008

¹⁴ Zie voor verklaring ook 'indeling naar werkloosheidsduur'

Werkaanbod

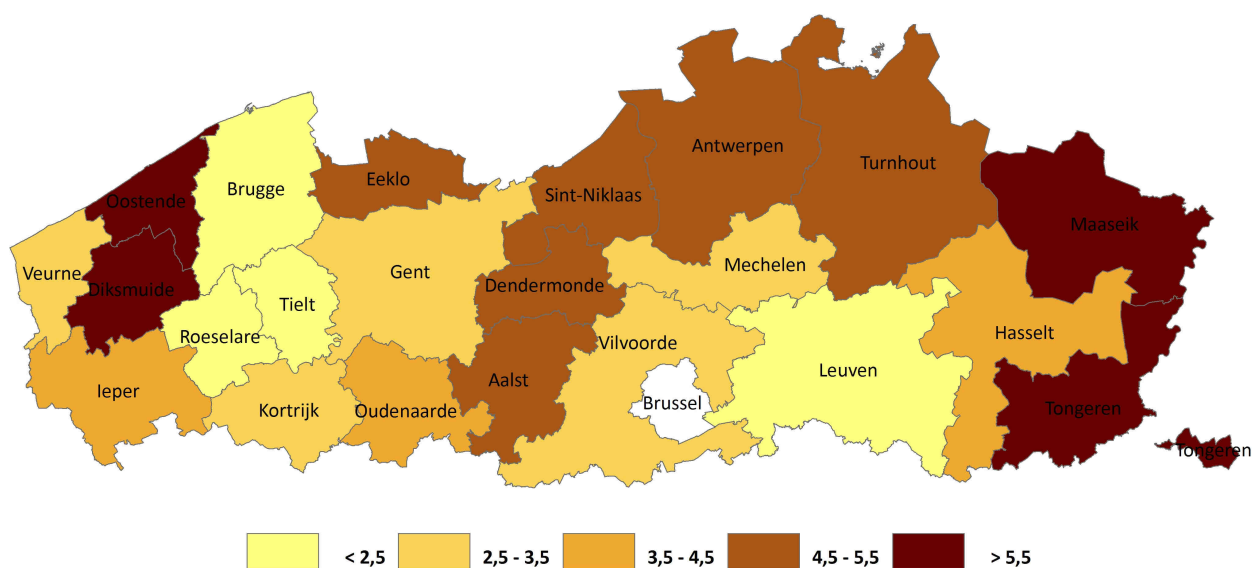
Ondanks de stijgende vraag naar hoger opgeleide werknemers blijft de arbeidsmarkt ook behoefte hebben aan laaggeschoolde profielen. Voor meer dan de helft van de vacatures stelt de werkgever zelfs geen of lage diplomavereisten en komen laaggeschoolden in principe in aanmerking¹⁵. Dit betekent echter niet dat de werkgever weinig eisen stelt, enkel dat hij geen enkele kandidaat wil uitsluiten op basis van diploma. Uit de door de VDAB gekende aanwervingen blijkt dat voor maar goed de helft van de vacatures zonder diplomavereisten ook effectief een laaggeschoolde werd aangeworven. Vaak beschouwen werkgevers werkervaring en specifieke competenties als een substituut voor een hoog onderwijsdiploma. Bovendien worden laaggeschoolden, zeker in tijden van crisis, dikwijls verdrongen door hoger geschoolden.

Voor laaggeschoolden liggen de kansen op een job niet gelijk in elke regio. Op onderstaande kaart wordt per arrondissement de verhouding tussen het aantal laaggeschoolde werkzoekenden en het aantal ontvangen vacatures zonder of met lage diplomavereisten uitgezet, dit is de spanningsgraad voor laaggeschoolde arbeid. Hoe hoger deze spanningsgraad, hoe moeilijker laaggeschoolde werkzoekenden het in principe hebben om een job te vinden. Dit kan door een beperkt werkaanbod worden veroorzaakt, maar ligt meestal aan een hoge concentratie van andere concurrerende laaggeschoolde werkzoekenden.

In de arrondissementen Diksmuide, Oostende, Maaseik en Tongeren en in de gordel van Aalst tot Turnhout (en Eeklo) was de arbeidsmarkt voor laaggeschoolden het ruimst (hoge spanningsgraad). Hier liggen de kansen voor laaggeschoolden het laagst (maar hebben werkgevers het meeste keuze).

In de arrondissementen Leuven, Brugge, Roeselare en Tielt is de arbeidsmarkt voor laaggeschoolde arbeid bijzonder krap en komen laaggeschoolden in principe gemakkelijker aan de bak (maar moeten werkgevers binnen een kleinere groep sollicitanten het juiste profiel zoeken).

Spanningsgraad voor laaggeschoolde arbeid¹⁶

¹⁵ Tussen okt. 2008 en sep 2009 werden voor 52,7% van de ontvangen vacatures in het normaal economisch circuit zonder uitzendopdrachten geen of lage diplomavereisten gesteld

¹⁶ Het aantal laaggeschoolde NWWZ gedeeld door het aantal vacatures zonder diplomavereisten (telkens voortschrijdend gemiddelde sep. 08 – sep. 09)

Tot slot

Laaggeschoolden hebben het moeilijker dan hoger geschoolden om een job te vinden en te behouden. Zeker jongeren die ongekwalificeerd de schoolbanken verlaten en bovendien onvoldoende praktijkervaring hebben opgedaan, hebben het zeer moeilijk¹⁷.

Dit betekent natuurlijk niet dat je als laaggeschoolde sowieso gedoemd bent een werkloos bestaan te leiden. In verschillende beroepen ondervinden ze vaak erg weinig concurrentie, ook al is soms door de aard van de job het aantal kandidaten beperkt (fysiek zwaar of vuil werk, ongunstige werktijden, tijdelijke karakter, ...). En door het verwerven of opkrikken van hun competenties (bv. via gerichte beroepsopleidingen) en werkervaring (bv. via individuele beroepsopleidingen of uitzendarbeid) kunnen laaggeschoolden zelfs in meer complexe en veeleisende jobs hun kansen gevoelig verhogen. Een goed uitgebouwd competentie management en het uitreiken van ervaringsbewijzen kunnen hierin een belangrijke ondersteunende rol spelen.

Competentiemanagement richt zich op de werknemer in zijn totaliteit en stelt zijn competenties centraal: kennis, vaardigheden, attitudes, persoonlijkheidskenmerken ... Het verschuift de focus van de rekruteringsstrategieën van het schoolse diploma naar de veel bredere waaier aan kennis, vaardigheden en attitudes waarover elke persoon beschikt. De schoolse ervaring wordt dan aangevuld met zogenaamde 'ervaringen aan de universiteit van het leven'. Het competentie management moet er dan wel in slagen om competenties niet alleen op papier maar ook in de praktijk tot een hefboom te maken voor laaggeschoolden. Daarvoor is een cultuur nodig die competenties niet bekijkt vanuit het perspectief van de tekorten maar van de mogelijkheden van een werknemer.

Ook de ervaringsbewijzen, die ondertussen al voor 49 verschillende beroepen worden uitgevaardigd, winnen steeds meer aan belang - zeker in sectoren die met knelpuntberoepen te kampen hebben. De ervaringsbewijzen maken de opgedane ervaring tastbaar door via een praktische evaluatie de theoretische kennis en technische bekwaamheid in kaart te brengen. Zo vormen ze een formeel bewijs van vakbekwaamheid¹⁸. Heel wat mensen op de arbeidsmarkt beschikken immers over een pak praktijkervaring voor de uitoefening van een beroep, zonder dat ze die ervaring kunnen bewijzen aan de hand van een diploma of getuigschrift. Ze deden die ervaring bijvoorbeeld op tijdens een stage of een cursus, als vrijwilliger of uit liefhebberij. Maar doordat hun vaardigheden niet officieel bekrachtigd werden, dreigen ze kansen op de arbeidsmarkt te missen of kan hun loopbaan afgeremd worden.

Ten slotte kan ook het nieuw federaal aanwervingsplan¹⁹ een belangrijk financieel duwtje in de rug zijn. Een aanzienlijk deel van de laaggeschoolden komt immers voor dat plan in aanmerking.

¹⁷ In tegenstelling tot bv. schoolverlaters uit de leertijd die wel over voldoende ervaring beschikken en het een heel stuk beter doen.

¹⁸ Het ervaringsbewijs is een officieel en algemeen erkend document van de Vlaamse overheid, zie ook www.ervaringsbewijs.be.

¹⁹ Zie www.winwinplan.be

Voornaamste conclusies

Werkenden

- In 2008 bleek 28,4% van de totale bevolking laaggeschoold. De werkende bevolking telt met 20,5% duidelijk minder laaggeschoolden. Bij de schoolverlaters is dit zelfs maar 15,1%.
- Bij de laaggeschoolde bevolking is slechts iets meer dan de helft (53,3%) werkzaam, een stuk minder dan bij de midden- en hooggeschoolden (respectievelijk 78,5% en 86,7%).
- Het verschil in werkzaamheid tussen mannen en vrouwen is bij de laaggeschoolde bevolkingsgroep duidelijk het grootst (respectievelijk 64,4% en 41,9%). De hooggeschoolde vrouwen zijn bijna even werkzaam als de mannen.

Werkzoekenden

- De **werkloosheidsgraad** van laaggeschoolden (6%) ligt ruim drie maal hoger dan die van hooggeschoolden (1,9%), maar wel een heel stuk lager dan die in Wallonië (14,3%) en Brussel (24,5%).
- Vlaanderen telde in september 2009 **104.731 laaggeschoolde niet-werkende werkzoekenden** (NWWZ)
 - In totaal woont meer dan 1 op 4 laaggeschoolde werkzoekenden (28%) in de steden Antwerpen, Gent, Genk, Mechelen of Aalst. Het grootste aantal woont in de stad Antwerpen (16.723).
- Door de toenemende scholarisatie van de bevolking is het **aandeel** van de laaggeschoolde werkzoekenden in de werkloosheid systematisch afgenomen. Sinds 2003 is dit gestabiliseerd op ongeveer **50%**.
 - Dit verschilt sterk per gemeente en varieert tussen 15% en 65%. Hoge concentraties bevinden zich ten westen van de as Brussel-Antwerpen en in Zuid-West-Vlaanderen. Blankenberge heeft met 64,1% het grootste aandeel laaggeschoolde NWWZ. In Vlaams-Brabant zijn er relatief weinig laaggeschoolde werkzoekenden.
- Een aantal **kenmerken** van de laaggeschoolden wijken duidelijk af t.o.v. de midden- en hooggeschoolden:
 - 55,5% is van het mannelijk geslacht (t.o.v. 50,2% en 45,6% bij midden- en hooggeschoolde NWWZ). Het aantal laaggeschoolde werkzoekenden is sinds september 2007 voor het eerst boven dat van de vrouwen geklommen.
 - 28,8% is ouder dan 50 jaar (t.o.v. 19,2% en 16% bij midden- en hooggeschoolde NWWZ).
 - 23,2% is allochtoon (t.o.v. 21% en 14,1% bij midden- en hooggeschoolde NWWZ).
- De huidige crisis treft de laaggeschoolden harder dan de vorige. De **werkloosheid** onder laaggeschoolden **steeg met 18,4%**. Omdat er in hoogconjunctuur telkens een veel ruimere restgroep laaggeschoolden in de werkloosheid blijft steken (t.o.v. hoger geschoolden) valt de relatieve toename tijdens een recessie nog mee. In absolute aantallen gaat het wel om zeer veel werkzoekenden.
 - In Limburg stijgt het aantal laaggeschoolde werkzoekenden het sterkst (+23,9%).
 - Mannelijke laaggeschoolden worden meer dan drie keer zo hard (+27,7%) getroffen als vrouwelijke laaggeschoolden (+8,6%) die veelal in minder conjunctuurgevoelige sectoren werken.
 - Ook jonge (+30%) en allochtone (+23,6%) laaggeschoolden delen in de klappen.
- Laaggeschoolden lopen een **hoger risico om in de langdurige werkloosheid terecht te komen**. Bij de laaggeschoolde NWWZ is bijna de helft (46,3%) langdurig werkloos (48.519 NWWZ), bij de hooggeschoolde minder dan een kwart (23,6%).
 - In totaal woont meer dan 1 op 4 laaggeschoolde langdurig werkzoekenden (28%) in de steden Antwerpen, Gent, Genk, Aalst of Mechelen. De stad Antwerpen telt ruimschoots het grootste aantal (7.529), Lo-Reninge het grootste aandeel laaggeschoolden bij de langdurig werkzoekenden (87,5%).
 - In maar liefst 68 van de 308 Vlaamse gemeenten (22%) is minstens twee derde van de langdurig werkzoekenden laaggeschoold, in 11 gemeenten zelfs meer dan drie op vier.

Werkaanbod

- In de arrondissementen Diksmuide, Oostende, Maaseik en Tongeren maken laaggeschoolden relatief minder kans op een job (veel werkzoekenden per vacature), in de arrondissementen Leuven, Brugge, Roeselare en Tielt het meest (weinig werkzoekenden per vacature).